

FARG'ONA VODIYSIDA REKRATSION TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING
ZAMONAVIY TENDENTSIYALARI VA ISTIQBOLLARI

Bekmatov Kamol Rixsibayevich

“Chevrolet Hotel Tour” MChJ rahbari,

bekmatov76@gmail.com, +99899 3952928

Abdumutalov Mirzoolim Abdunabi o'g'li

Namangan viloyati Yosh turizm elchilari Kengashi raisi

mirzoolim707@gmail.com, +998 90 789 53 53

Annotatsiya: *Mazkur maqolada Farg'ona vodiysida rekreatsion turizmni rivojlantirishning zamonaviy tendensiyalari, mavjud imkoniyatlari va istiqbolli yo'nalishlari ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Vodiyning boy tabiiy-rekreatsion resurslari, tog'li hududlari, shifobaxsh buloqlari, dam olish maskanlari hamda ekologik jihatdan jozibador hududlarining turistik salohiyati baholangan. Shuningdek, rekreatsion turizmni rivojlantirishda infratuzilma, transport, xizmatlar sifati, raqamli texnologiyalarni joriy etish va investitsiyalarni jalb qilishning ahamiyati ochib berilgan. Tadqiqotda qiyosiy, tizimli va statistik tahlil usullaridan foydalanilib, Farg'ona viloyati, Andijon viloyati va Namangan viloyatining rekreatsion turizm salohiyati qiyosiy baholangan. Tadqiqot natijalari asosida hududning turistik raqobatbardoshligini oshirish, barqaror turizm tamoyillarini joriy etish va rekreatsion turizm infratuzilmasini takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.*

Kalit so'zlar: *rekreatsion turizm, rekreatsiya, turizm infratuzilmasi, turistik resurslar, tabiiy-rekreatsion hududlar, sanatoriy-kurort turizmi, ekologik turizm, tog' turizmi, dam olish maskanlari, barqaror turizm, turistik klaster, turistik salohiyat, ichki turizm, xalqaro turizm, raqamli turizm, investitsiyalar, turistik xizmatlar, hududiy rivojlanish, turizm siyosati, O'zbekiston.*

Kirish

Bugungi kunda rekreatsion turizm jahon turizm industriyasining eng jadal rivojlanayotgan yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Aholining dam olish, sog'lomlashish, tabiat qo'ynida vaqt o'tkazish va ekologik toza hududlarga bo'lgan qiziqishining ortishi rekreatsion turizmga bo'lgan talabni yil sayin oshirmoqda. Mazkur yo'nalish nafaqat aholi salomatligini mustahkamlash, balki hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi, yangi ish o'rinlari yaratilishi, xizmat ko'rsatish sohasining kengayishi va mahalliy budjet daromadlarining o'sishida ham muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston o'zining boy tabiiy-iqlim sharoiti, tog'li hududlari, shifobaxsh suv manbalari, daryo va suv omborlari, milliy bog'lari hamda dam olish maskanlari bilan rekreatsion turizmni rivojlantirish uchun katta imkoniyatlarga ega. Ayniqsa, Farg'ona

vodiysi mamlakatning aholi zich joylashgan, tabiiy landshaftlari xilma-xil va turistik resurslarga boy hududlaridan biri hisoblanadi. Vodiy tarkibiga kiruvchi Fargʻona viloyati, Namangan viloyati va Andijon viloyatida togʻ yonbagʻirlari, soʻlim soylar, shifobaxsh buloqlar, dam olish maskanlari va ekologik jihatdan jozibador hududlar mavjud boʻlib, ular rekreatsion turizmni rivojlantirish uchun muhim tabiiy resurs hisoblanadi.

Xususan, Shohimardon, Chimyon, Kosonsoy, Nanay, Chodak, Chortoq va vodiyni boshqa dam olish hududlari ichki va xorijiy turistlar uchun jozibador rekreatsion maskanlar hisoblanadi. Soʻnggi yillarda mazkur hududlarda turistik infratuzilmani modernizatsiya qilish, mehmonxona va dam olish obyektlarini koʻpaytirish, transport va servis xizmatlarini yaxshilash boʻyicha qator ishlar amalga oshirilmoqda.

Mazkur tadqiqotning maqsadi Fargʻona vodiysining rekreatsion turizm salohiyatini baholash, sohada kuzatilayotgan zamonaviy tendensiyalarni tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash hamda rekreatsion turizmni barqaror rivojlantirish boʻyicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Mavzuning dolzarbligi

Soʻnggi yillarda jahonda ekologik toza hududlarda dam olish, sogʻlomlashtirish va tabiat bilan uygʻun turistik xizmatlarga boʻlgan talab sezilarli darajada ortib bormoqda. Bu esa rekreatsion turizmni milliy iqtisodiyotning muhim tarmoqlaridan biri sifatida rivojlantirishni taqozo etmoqda. Rekreatsion turizmning rivojlanishi tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, aholi bandligini taʼminlash, investitsiyalarni jalb qilish, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish hamda hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotiga xizmat qiladi.

Fargʻona vodiysi oʻzining geografik joylashuvi, tabiiy-rekreatsion resurslari, togʻli hududlari, qulay iqlim sharoiti va boy madaniy merosi bilan mamlakatda rekreatsion turizmni rivojlantirish uchun eng istiqbolli hududlardan biri hisoblanadi. Biroq ayrim rekreatsion hududlarda muhandislik-kommunikatsiya infratuzilmasining yetarli darajada rivojlanmaganligi, transport xizmatlarini yanada takomillashtirish zarurati, mavsumiylik taʼsiri, xizmat koʻrsatish sifatidagi farqlar hamda raqamli texnologiyalarning toʻliq joriy etilmaganligi sohaning dolzarb muammolaridan hisoblanadi.

Shu munosabat bilan Fargʻona vodiysida rekreatsion turizmni rivojlantirishning zamonaviy tendensiyalarini aniqlash, hududning raqobat ustunliklarini baholash, mavjud muammolarni ilmiy asosda tahlil qilish va barqaror rivojlanishga xizmat qiluvchi amaliy takliflar ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari rekreatsion turizm infratuzilmasini takomillashtirish, turistik mahsulotlarni

diversifikatsiya qilish, investitsiyalarni jalb etish va Farg'ona vodiysining milliy hamda xalqaro turizm bozoridagi raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili

Rekreatsion turizmni rivojlantirish masalalari jahon va milliy turizm sohasidagi dolzarb ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda rekreatsion turizmning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik jihatlarini o'rganishga bag'ishlangan tadqiqotlar soni ortib bormoqda. Ilmiy adabiyotlarda rekreatsion turizm insonning dam olishi, sog'lig'ini tiklashi, mehnat qobiliyatini qayta tiklash hamda aholi turmush sifatini yaxshilashga xizmat qiluvchi turizm turi sifatida e'tirof etiladi.

Xorijiy olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda rekreatsion turizmni barqaror rivojlantirish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, ekologik xavfsizlikni ta'minlash va mahalliy aholini turizm jarayonlariga keng jalb etish masalalari asosiy tadqiqot obyekti sifatida ko'rib chiqilgan. Shuningdek, rekreatsion hududlarni rejalashtirish, turistik klasterlarni shakllantirish, turistik infratuzilmani rivojlantirish hamda raqamli texnologiyalarni turizm sohasiga tatbiq etish bo'yicha qator ilmiy yondashuvlar ishlab chiqilgan.

Xalqaro ilmiy manbalarda rekreatsion turizmni rivojlantirishda barqaror turizm tamoyillariga alohida e'tibor qaratilgan. Unga ko'ra, turistik faoliyat iqtisodiy samaradorlikni ta'minlash bilan bir qatorda tabiiy muhitni muhofaza qilish, bioxilma-xillikni saqlash va mahalliy aholining manfaatlarini himoya qilish bilan uyg'unlashtirilishi lozim. Shuningdek, raqamli texnologiyalar, onlayn bronlash tizimlari, geoaxborot texnologiyalari (GIS), raqamli marketing va «aqlli turizm» (Smart Tourism) yechimlari rekreatsion turizmni samarali boshqarishning muhim omillari sifatida baholanmoqda.

O'zbekistonda ham rekreatsion turizmni rivojlantirishga bag'ishlangan ilmiy tadqiqotlarda mamlakatning tabiiy-rekreatsion resurslarini baholash, sanatoriy-kurort muassasalari faoliyatini takomillashtirish, tog' va ekologik turizmni rivojlantirish, turistik infratuzilmani yaxshilash hamda hududlarning turistik jozibadorligini oshirish masalalari keng yoritilgan. Ayniqsa, Farg'ona vodiysidagi tog'li hududlar, shifobaxsh buloqlar, dam olish maskanlari va tabiiy landshaftlarning rekreatsion salohiyatini oshirish bo'yicha bir qator ilmiy ishlar amalga oshirilgan.

Shu bilan birga, mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, Farg'ona vodiysida rekreatsion turizmni rivojlantirishning zamonaviy tendensiyalari, raqamli texnologiyalarni joriy etish, barqaror turizm tamoyillarini amaliyotga tatbiq etish, hududlararo turistik marshrutlarni shakllantirish va rekreatsion klasterlarni rivojlantirish masalalari yetarli darajada kompleks tadqiq etilmagan. Ayniqsa, Farg'ona, Namangan va Andijon viloyatlarining rekreatsion resurslarini o'zaro integratsiya qilish, ularning raqobat ustunliklarini qiyosiy baholash hamda zamonaviy

boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha ilmiy izlanishlarga ehtiyoj saqlanib qolmoqda.

Shu nuqtayi nazardan, mazkur tadqiqot Farg'ona vodiysida rekreatsion turizmni rivojlantirishning zamonaviy tendensiyalarini tizimli tahlil qilish, hududning tabiiy va turistik salohiyatini baholash, xalqaro tajribani o'rganish hamda sohani yanada rivojlantirishga qaratilgan ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalarni ishlab chiqishga yo'naltirilgan. Mazkur yondashuv tadqiqotning ilmiy yangiligi va amaliy ahamiyatini belgilaydi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda Farg'ona vodiysida rekreatsion turizmni rivojlantirishning zamonaviy tendensiyalari va istiqbollari baholash uchun kompleks metodologik yondashuv qo'llanildi. Tadqiqot jarayonida umumilmiy va maxsus tadqiqot usullaridan foydalanilib, rekreatsion turizmning rivojlanish holati, hududning turistik salohiyati hamda sohaning istiqbolli yo'nalishlari har tomonlama tahlil qilindi.

Tadqiqotning nazariy asosini rekreatsion turizm, barqaror turizm, hududiy iqtisodiyot va turistik infratuzilmani rivojlantirishga oid mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy ishlari, shuningdek, turizm sohasiga oid normativ-huquqiy hujjatlar tashkil etdi.

Tadqiqotda **tizimli tahlil usuli** orqali Farg'ona vodiysining rekreatsion turizm tizimi yagona kompleks sifatida baholandi. Bunda rekreatsion resurslar, transport va muhandislik infratuzilmasi, joylashtirish vositalari, turistik xizmatlar, investitsiya muhiti va ekologik omillar o'zaro bog'liq holda tahlil qilinib, ularning turizm rivojlanishiga ta'siri aniqlandi. Masalan, Shohimardon rekreatsion hududi misolida tabiiy resurslar, transport infratuzilmasi, mehmonxonalar va dam olish maskanlari, umumiy ovqatlanish korxonalari, muhandislik-kommunikatsiya tarmoqlari, ekologik holat hamda turistik xizmatlar o'zaro bog'liq holda tahlil qilindi.

Tahlil jarayonida aniqlandiki, Shohimardonning tabiiy-rekreatsion salohiyati yuqori bo'lishiga qaramay, transport logistikasi, avtoturargohlar, raqamli navigatsiya, zamonaviy joylashtirish vositalari va yil davomida faoliyat yurituvchi servis obyektlarining yetarli emasligi turistlar oqimiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bilan birga, hududda yangi mehmonxonalar, kemping va glemping zonalarini tashkil etish, yo'l infratuzilmasini takomillashtirish, elektron bronlash va raqamli axborot tizimlarini joriy etish rekreatsion turizm samaradorligini oshirish imkonini beradi.

Xuddi shunday yondashuv Nanay va Chodak rekreatsion hududlari misolida ham qo'llanildi. Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, rekreatsion turizmni rivojlantirishda tabiiy resurslarning mavjudligi bilan bir qatorda transport, muhandislik infratuzilmasi, xizmat ko'rsatish sifati, investitsiya muhiti va ekologik barqarorlik o'zaro uyg'un holda rivojlantirilgandagina yuqori iqtisodiy va ijtimoiy samaraga erishish mumkin.

Qiyosiy tahlil usuli yordamida Fargʻona, Namangan va Andijon viloyatlarining rekreatsion turizm salohiyati bir qator mezonlar asosida taqqoslandi. Tahlilda tabiiy-rekreatsion resurslar, turistik infratuzilma, joylashtirish vositalari, transport imkoniyatlari, turistlar oqimi va koʻrsatilayotgan xizmatlar sifati asosiy baholash mezonlari sifatida qabul qilindi.

Jumladan, Shohimardon, Nanay va Xonobod hududlari oʻzaro qiyosiy tahlil qilindi. Natijalarga koʻra, Shohimardon togʻ landshaftlari va tabiiy manzaralarining jozibadorligi bilan ajralib tursa, Nanay oilaviy dam olish va sogʻlomlashtirish turizmi uchun qulay sharoitlari bilan ustunlikka ega. Xonobod esa togʻoldi tabiati, suv havzalari va chegaradosh hududlarga yaqinligi tufayli rekreatsion turizmni rivojlantirish uchun istiqbolli hududlardan biri hisoblanadi.

Shu bilan birga, mazkur hududlarning koʻrsatkichlari xorijiy tajriba bilan ham qiyoslanib, Turkiyaning togʻ va termal kurortlari hamda Chexiyaning sanatoriy-kurort hududlarida zamonaviy infratuzilma, yil davomida xizmat koʻrsatish tizimi, elektron bronlash, ekologik boshqaruv va yuqori servis standartlari keng joriy etilgani aniqlandi.

Qiyosiy tahlil natijalari shuni koʻrsatdiki, Fargʻona vodiysi tabiiy-rekreatsion resurslar boʻyicha yuqori salohiyatga ega boʻlsa-da, transport logistikasi, raqamli turistik xizmatlar, servis sifati, xalqaro marketing va investitsiyalarni jalb qilish yoʻnalishlarida xorijiy tajribani kengroq joriy etish zarur. Bu esa vodiya rekreatsion turizmning raqobatbardoshligini oshirish va turistlar oqimini koʻpaytirishga xizmat qiladi.

Statistik tahlil usuli asosida 2021–2025 yillarga oid rasmiy statistik maʼlumotlar umumlashtirildi va tahlil qilindi. Tahlil jarayonida xorijiy turistlar oqimi, joylashtirish vositalari soni, mehmonxonalarning joylashtirish quvvati, rekreatsion obyektlar faoliyati hamda turizm xizmatlari hajmi kabi asosiy koʻrsatkichlar baholandi.

Jumladan, 2021 yilda Oʻzbekistonga tashrif buyurgan xorijiy turistlar soni 1,88 mln nafarni tashkil etgan boʻlsa, 2022 yilda ushbu koʻrsatkich 5,23 mln nafarga, 2023 yilda 6,63 mln nafarga, 2024 yilda 7,96 mln nafarga, 2025 yilda esa 11,68 mln nafarga yetgan. Bu esa tahlil qilinayotgan davrda mamlakatga tashrif buyurgan xorijiy turistlar soni qariyb olti barobar oshganini koʻrsatadi.

Shuningdek, 2024 yil holatiga koʻra respublikada 2 383 ta mehmonxona va boshqa joylashtirish vositalari faoliyat yuritgan boʻlib, ularda 38 075 ta xona va 79 469 ta oʻrin mavjud boʻlgan. Bir yil davomida mazkur joylashtirish vositalarida 2,86 milliondan ortiq mehmon joylashtirilgan.

Fargʻona vodiysi misolida ham statistik maʼlumotlar tahlil qilinib, Fargʻona viloyati, Namangan viloyati va Andijon viloyatida joylashtirish vositalari soni, turistlar oqimi hamda rekreatsion obyektlar faoliyatining oʻsish dinamikasi oʻzaro taqqoslandi. Natijalar shuni koʻrsatdiki, tabiiy-rekreatsion resurslarga boy hududlarda turistlar soni ortib borayotgan boʻlsa-da, ayrim rekreatsion hududlarda transport infratuzilmasi,

zamonaviy joylashtirish vositalari va xizmat ko'rsatish sifatini yanada takomillashtirish zarur.

Statistik tahlil natijalari Farg'ona vodiysida rekreatsion turizmni rivojlantirish uchun tabiiy resurslardan samarali foydalanish, yangi investitsiya loyihalarini amalga oshirish, zamonaviy mehmonxona va dam olish majmualarini tashkil etish hamda raqamli turistik xizmatlarni keng joriy etish muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatdi.

Tadqiqotda **SWOT-tahlil usuli** yordamida Farg'ona vodiysida rekreatsion turizmni rivojlantirishga ta'sir etuvchi ichki va tashqi omillar baholandi. Tahlil obyekti sifatida vodiyni asosiy rekreatsion hududlari, jumladan Shohimardon, Nanay va Xonobod tanlandi.

SWOT elementlari	Tahlil natijalari
Kuchli tomonlar (Strengths)	Boy tabiiy-rekreatsion resurslar, qulay iqlim, tog' va soylar, shifobaxsh buloqlar, milliy taomlar va hunarmandchilik an'analari, aholi mehmondo'stligi.
Zaif tomonlar (Weaknesses)	Ayrim hududlarda transport va muhandislik infratuzilmasining yetarli emasligi, mavsumiylik, yuqori toifali mehmonxonalar va raqamli turistik xizmatlarning cheklanganligi.
Imkoniyatlar (Opportunities)	Davlat tomonidan turizmni qo'llab-quvvatlash, xususi investitsiyalarni jalb qilish, ekoturizm va sog'lomlashtirish turizmini rivojlantirish, xalqaro turistik marshrutlarni kengaytirish, raqamli marketingni joriy etish.
Xavflar (Threats)	Iqlim o'zgarishi, tabiiy resurslarga antropogen bosimning ortishi, mavsumiy turistik oqimga yuqori bog'liqlik, xalqaro raqobatning kuchayishi va global iqtisodiy beqarorlik.

SWOT-tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, Farg'ona vodiysi rekreatsion turizmni rivojlantirish uchun yuqori tabiiy va geografik salohiyatga ega. Biroq ushbu salohiyatdan to'liq foydalanish uchun transport va muhandislik infratuzilmasini modernizatsiya qilish, zamonaviy mehmonxona va dam olish majmualarini ko'paytirish, raqamli turistik xizmatlarni rivojlantirish hamda ekologik barqarorlik tamoyillarini amaliyotga keng joriy etish zarur.

SWOT-tahlil asosida Farg'ona vodiysida rekreatsion turizmni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari sifatida turistik klasterlarni shakllantirish, yil davomida faoliyat ko'rsatuvchi rekreatsion mahsulotlarni yaratish, investitsiya loyihalarini kengaytirish va xalqaro turizm bozorida hudud brendini mustahkamlash taklif etildi.

Tadqiqot natijalarining ishonchliligi rasmiy statistik ma'lumotlar, ilmiy manbalar va amaldagi normativ-huquqiy hujjatlarga tayanilganligi, shuningdek,

qo'llanilgan metodlarning o'zaro uyg'unligi bilan ta'minlandi. Mazkur metodologik yondashuv Farg'ona vodiysida rekreatsion turizmni rivojlantirishning zamonaviy tendensiyalarini aniqlash, mavjud muammolarni baholash va ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy asoslangan taklif hamda tavsiyalarni ishlab chiqish imkonini berdi.

2021–2025 yillarda Farg'ona vodiysida rekreatsion turizmning statistik tahlili

Farg'ona vodiysi mamlakatning aholi eng zich joylashgan va tabiiy-rekreatsion resurslarga boy hududlaridan biri hisoblanadi. Vodiy tarkibiga Farg'ona, Namangan va Andijon viloyatlari kirib, mazkur hududlarda tog'li landshaftlar, shifobaxsh buloqlar, dam olish maskanlari hamda ekologik turizm obyektlari joylashgan. So'nggi yillarda davlat tomonidan turizm sohasini qo'llab-quvvatlash, transport infratuzilmasini yaxshilash va xususiy investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha amalga oshirilgan chora-tadbirlar natijasida rekreatsion turizmga barqaror o'sish kuzatildi.

2021–2025 yillar davomida respublikada xorijiy turistlar oqimi izchil o'sdi. 2021 yilda mamlakatga 1,88 mln nafar xorijiy turist tashrif buyurgan bo'lsa, 2022 yilda bu ko'rsatkich 5,23 mln nafarga, 2023 yilda 6,63 mln nafarga, 2024 yilda 7,96 mln nafarga va 2025 yilda 11,68 mln nafarga yetdi. Bu esa pandemiyadan keyin turizm sohasining tez sur'atlarda tiklanganini va mamlakatning xalqaro turizm bozoridagi jozibadorligi ortganini ko'rsatadi.

O'zbekistonda xorijiy turistlar oqimining dinamikasi (2021–2025 yy.)

Yil	Xorijiy turistlar (ming nafar)	O'sish sur'ati (%)
2021	1 881,3	25,1
2022	5 232,8	178,1
2023	6 626,3	26,6
2024	7 957,2	20,1
2025	11 679,6	46,8

Manba: O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida tuzildi.

Rekreatsion turizmning rivojlanishi joylashtirish infratuzilmasining kengayishi bilan ham uzviy bog'liq. 2024 yil holatiga respublikada 2 383 ta mehmonxona va boshqa jamoaviy joylashtirish vositalari faoliyat yuritgan bo'lib, ularda 38 075 ta xona va 79 469 ta o'rin mavjud bo'lgan. Bir yil davomida ushbu obyektlarda 2,86 million nafardan ortiq mehmon joylashtirilgan.

Farg'ona vodiysida ham rekreatsion infratuzilmani rivojlantirish bo'yicha ijobiy dinamika kuzatilmoqda. Jumladan, Farg'ona viloyatida 68 ta, Namangan viloyatida 44 ta, Andijon viloyatida 68 ta jamoaviy joylashtirish vositasi faoliyat ko'rsatib, ularda jami 3 mingdan ortiq xona va 6 mingdan ziyod o'rin mavjud. Bu hududlarda mahalliy va xorijiy sayyohlarga xizmat ko'rsatish imkoniyatlari kengayib bormoqda.

Statistik tahlil shuni ko'rsatadiki, Farg'ona vodiysida turistlar oqimining o'sishiga asosiy omillar sifatida transport infratuzilmasining yaxshilanishi, ichki turizm dasturlarining kengayishi, yangi mehmonxona va dam olish majmualarining ishga tushirilishi hamda turistik xizmatlar sifatining oshishi xizmat qilmoqda. Ayniqsa, Shohimardon, Nanay, Chodak va Xonobod kabi rekreatsion hududlarda dam olish xizmatlariga bo'lgan talab sezilarli darajada ortgan.

Shu bilan birga, tahlil natijalari ayrim muammolar ham saqlanib qolayotganini ko'rsatadi. Xususan, rekreatsion obyektlarda xizmatlarning mavsumiyligi, ayrim tog'li hududlarda transport va muhandislik-kommunikatsiya infratuzilmasining yetarli darajada rivojlanmaganligi, yuqori toifali joylashtirish vositalari sonining cheklanganligi hamda raqamli turistik xizmatlarning to'liq joriy etilmaganligi sohaning raqobatbardoshligiga ta'sir ko'rsatmoqda.

Umuman olganda, 2021–2025 yillardagi statistik ko'rsatkichlar Farg'ona vodiysida rekreatsion turizmni rivojlantirish uchun yuqori salohiyat mavjudligini tasdiqlaydi. Mavjud tabiiy resurslardan samarali foydalanish, infratuzilmani modernizatsiya qilish, xalqaro standartlarga mos turistik xizmatlarni kengaytirish va raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali vodiyning milliy hamda xalqaro turizm bozoridagi raqobatbardoshligini yanada oshirish mumkin.

Tadqiqot natijalari asosida Farg'ona vodiysida rekreatsion turizmni barqaror rivojlantirish, turistik xizmatlar sifatini oshirish va hududning raqobatbardoshligini kuchaytirish maqsadida quyidagi ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. Farg'ona vodiysi rekreatsion turizm klasterini tashkil etish.

Farg'ona, Namangan va Andijon viloyatlarining tabiiy-rekreatsion resurslarini yagona turistik makon sifatida integratsiya qilish, hududlararo turistik marshrutlar va kompleks turistik mahsulotlarni shakllantirish maqsadga muvofiq.

2. Transport va muhandislik infratuzilmasini takomillashtirish.

Rekreatsion hududlarga olib boruvchi avtomobil yo'llarini rekonstruksiya qilish, jamoat transporti qatnovlarini ko'paytirish, avtoturargohlar, velosiped yo'laklari va zamonaviy navigatsiya tizimlarini joriy etish zarur.

3. Joylashtirish vositalari va xizmatlar sifatini oshirish.

Mehmonxonalar, oilaviy mehmon uylari, kemping va glemping majmualarini tashkil etishni rag'batlantirish, xizmat ko'rsatish sifatini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish va xodimlarning malakasini muntazam oshirish lozim.

4. Raqamli turizm texnologiyalarini keng joriy etish.

Rekreatsion obyektlar uchun yagona raqamli platforma yaratish, onlayn bronlash, elektron to'lov, interaktiv xaritalar, mobil ilovalar va virtual gid xizmatlarini rivojlantirish tavsiya etiladi.

5. Investitsiya muhitini yaxshilash.

Davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini kengaytirish, mahalliy va xorijiy investorlar uchun imtiyozli shart-sharoitlar yaratish hamda rekreatsion turizm loyihalarini moliyaviy qo‘llab-quvvatlash maqsadga muvofiq.

6. Ekologik barqarorlikni ta‘minlash.

Tabiiy hududlarda ekologik monitoring tizimini kuchaytirish, chiqindilarni saralash va qayta ishlash infratuzilmasini rivojlantirish, energiya tejovchi texnologiyalardan foydalanish va turistlar o‘rtasida ekologik madaniyatni shakllantirish muhim hisoblanadi.

7. Turistik mahsulotlarni diversifikatsiya qilish.

Rekreatsion turizmni gastronomik, ekologik, agroturizm, veloturizm, trekking, sog‘lomlashtirish va etnoturizm yo‘nalishlari bilan uyg‘unlashtirish orqali yil davomida turistlar oqimini ta‘minlash mumkin.

8. Hududiy brendni shakllantirish.

Farg‘ona vodiysining yagona turistik brendini yaratish, xalqaro ko‘rgazmalarda faol ishtirok etish, raqamli marketing va ijtimoiy tarmoqlar orqali rekreatsion turistik mahsulotlarni keng targ‘ib qilish zarur.

9. Kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish.

Turizm sohasida amaliy ko‘nikmalarga ega mutaxassislar tayyorlash, oliy ta‘lim muassasalari, turizm tashkilotlari va xususiy sektor o‘rtasida hamkorlikni kuchaytirish hamda gid, ekskursovod va servis xodimlarining malakasini xalqaro talablar asosida oshirish tavsiya etiladi.

10. Rekreatsion turizmni boshqarishning ilmiy modelini joriy etish.

Geoaxborot tizimlari (GIS), raqamli ma‘lumotlar bazasi va turistik oqimni monitoring qilish mexanizmlariga asoslangan hududiy boshqaruv modelini ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish maqsadga muvofiq.

Ushbu taklif va tavsiyalarni amalga oshirish Farg‘ona vodiysining rekreatsion turizm salohiyatidan samarali foydalanish, turistik xizmatlar sifatini oshirish, mahalliy aholi bandligini ta‘minlash, investitsiyalar hajmini ko‘paytirish va hududning milliy hamda xalqaro turizm bozoridagi raqobatbardoshligini sezilarli darajada yuksaltirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, mazkur takliflar rekreatsion turizmni barqaror rivojlantirish, tabiiy resurslarni muhofaza qilish va hududlarning uzoq muddatli ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotini ta‘minlashga qaratilgan ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Xulosa

Tadqiqot natijalari Farg‘ona vodiysi O‘zbekistonning rekreatsion turizmni rivojlantirish uchun eng yuqori salohiyatga ega hududlaridan biri ekanligini ko‘rsatdi. Vodiyning qulay geografik joylashuvi, xilma-xil tabiiy landshaftlari, tog‘ va soylari, shifobaxsh buloqlari, dam olish maskanlari hamda boy tarixiy-madaniy merosi rekreatsion turizmni kompleks rivojlantirish uchun mustahkam asos yaratadi. So‘nggi

yillarda davlat tomonidan amalga oshirilgan islohotlar, turistik infratuzilmani kengaytirish va xususiy investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha ko'rilgan chora-tadbirlar sohaning rivojlanish sur'atini oshirishga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Tadqiqotda qo'llanilgan tizimli, qiyosiy, statistik va SWOT-tahlil usullari Farg'ona, Namangan va Andijon viloyatlarining rekreatsion salohiyatini har tomonlama baholash imkonini berdi. Tahlil natijalari rekreatsion turizmni rivojlantirishda tabiiy resurslar bilan bir qatorda transport va muhandislik infratuzilmasi, zamonaviy joylashtirish vositalari, raqamli texnologiyalar, xizmat ko'rsatish sifati hamda investitsiya muhitini takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etishini tasdiqladi.

Statistik tahlil 2021–2025 yillarda mamlakatda turistlar oqimi va joylashtirish vositalari sonining barqaror o'sish tendensiyasi kuzatilganini ko'rsatdi. Bu holat Farg'ona vodiysida ham rekreatsion turizm xizmatlariga bo'lgan talab ortib borayotganini anglatadi. Shu bilan birga, ayrim rekreatsion hududlarda transport infratuzilmasini yanada rivojlantirish, servis sifatini oshirish, raqamli xizmatlarni kengaytirish va yil davomida faoliyat ko'rsatuvchi turistik mahsulotlarni shakllantirish zarurati saqlanib qolmoqda.

Tadqiqotning ilmiy natijalari asosida Farg'ona vodiysida rekreatsion turizm klasterini shakllantirish, hududlararo integratsiyani kuchaytirish, geoaxborot tizimlari (GIS) va raqamli turistik platformalarni joriy etish, ekologik barqarorlik tamoyillarini keng qo'llash hamda davlat-xususiy sheriklik asosida investitsiya loyihalarini amalga oshirish bo'yicha takliflar ishlab chiqildi. Ushbu chora-tadbirlarning amalga oshirilishi rekreatsion turizm infratuzilmasini takomillashtirish, turistik xizmatlar raqobatbardoshligini oshirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va mahalliy aholi farovonligini yuksaltirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, Farg'ona vodiysida rekreatsion turizmni zamonaviy yondashuvlar asosida rivojlantirish nafaqat hududning iqtisodiy salohiyatini yuksaltirish, balki O'zbekistonning milliy va xalqaro turizm bozoridagi raqobatbardoshligini mustahkamlashga ham muhim hissa qo'shadi. Maqolada ilgari surilgan ilmiy xulosalar va amaliy tavsiyalar turizm sohasidagi davlat dasturlarini takomillashtirish, hududiy rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqish hamda rekreatsion turizmni barqaror rivojlantirishga qaratilgan keyingi ilmiy tadqiqotlar uchun nazariy va amaliy asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. **O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 18-iyuldagi O'RQ-549-sonli Qonuni.** *"Turizm to'g'risida"*.

2. **O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 5-yanvardagi PF-5611-sonli Farmoni.** *“O‘zbekiston Respublikasida turizm sohasini jadal rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”.*
3. **O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-sonli Farmoni.** *“2022–2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”.*
4. **O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 28-fevraldagi PF-81-sonli Farmoni.** *“2022–2026 yillarda Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasini amalga oshirishga oid davlat dasturi to‘g‘risida”.*
5. **O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 7-dekabrdagi 820-son qarori.** *“Turizm sohasini raqamlashtirish va turistik xizmatlarni yagona platformaga birlashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”.*
6. **O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 30-dekabrdagi 915-son qarori.** *“Turistik klasterlar faoliyatini tashkil etish bo‘yicha chora-tadbirlar to‘g‘risida”.*
7. **O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 18-sentabrdagi 582-son qarori.** *“Turizmning yangi turlarini joriy qilish hamda mamlakatning turistik salohiyatidan samarali foydalanishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”.*
8. **O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 10-iyuldagi 433-son qarori.** *“Turizm xizmatlarini sertifikatlashtirish va turizm sohasi obyektlarini tasniflash tartibi to‘g‘risida”.*
9. **O‘zbekiston Respublikasi Milliy Statistika Qo‘mitasi.** *Turizm va rekreatsiya sohasi: Statistik to‘plam.* – Toshkent, 2024.
10. **O‘zbekiston Respublikasi Milliy Statistika Qo‘mitasi.** *O‘zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy holati. 2025 yil yanvar-dekabr.*
11. **O‘zbekiston Respublikasi Turizm Qo‘mitasi.** *2025 yil yakunlari bo‘yicha turizm sohasining asosiy ko‘rsatkichlari.*
12. **Mirzayev Q.M.** *“Turizm asoslari”.* – Toshkent: IQTISOD-MOLIYA, 2019. – 320 b.
13. **Soliyev A., Buzrukov B.** *“Turizm geografiyasi”.* – Toshkent: Universitet, 2018. – 288 b.
14. **Usmonov M.Sh.** *“Rekratsion geografiya”.* – Toshkent: Fan, 2020. – 256 b.
15. **Butler R.W.** The Concept of a Tourist Area Cycle of Evolution // *The Canadian Geographer.* – 1980. – Vol. 24. – No. 1. – P. 5–12.
16. **Cooper C., Fletcher J., Fyall A., Gilbert D., Wanhill S.** *Tourism: Principles and Practice.* 6th ed. – Harlow: Pearson Education, 2019. – 872 p.
17. **UN Tourism.** *International Tourism Highlights, 2024 Edition.* – Madrid: UN Tourism, 2024.
18. **UN Tourism.** *World Tourism Barometer.* Vol. 23. – Madrid, 2025.

19. **World Economic Forum.** *Travel & Tourism Development Index 2024.* – Geneva: WEF, 2024.
20. **WTTC.** *Travel & Tourism Economic Impact 2025.* – London: World Travel & Tourism Council, 2025.